

ЛІТЕРАТУРА

1. Ложкін Г.В., Пов'якель Н.І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика. Київ: ВД «Професіонал», 2006. 416 с.
2. Моргун В.Ф., Тітов І.Г. Основи психологічної діагностики. Київ: Слово, 2012. 460 с.
3. Седих К.В. Психологія взаємодії систем «сім'я» та «освітні інституції». Полтава: Довкілля-К, 2008. 264 с.

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІЛОТНОГО ЕТАПУ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ СТРЕСОСТІЙКОСТІ БАТЬКІВ ДІТЕЙ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Кучма Т. В.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
tkusta71@gmail.com*

За спостереженнями, суспільно-науковий інтерес щодо проблематики психологічного стану батьків дітей з психофізичними порушеннями досить різноманітний за своєю спрямованістю і характером, однак стрес і стресостійкість, копінг-поведінка цих осіб чи не найчастіше стають об'єктом досліджень у педагогіці, соціології, медицині, а особливо – в психології. Причину цього вбачаємо у всебічному значенні батьківства як такого для особистості, що виховує, а також для самої дитини, яку виховують, оскільки цей процес завжди має двосторонній та взаємозалежний характер: а) у ньому обов'язково беруть участь і взаємодіють батьки (вчителі) і діти, між якими формуються особистісні та морально-етичні стосунки; б) якість виховного впливу на вихованця (прямий зв'язок) оцінюється результатами його власної діяльності (зворотний зв'язок), що визначає майбутнє дитини з дитинства [1]. У руслі цього доречно зауважити, що саме психологічний та емоційний стан батьків устанавлює виховні орієнтири в побудові стосунків з дітьми, розвитку особистості останніх.

За дослідженнями В. В. Шевчук, психоемоційний стан батьків дітей з порушеннями розвитку супроводжується симптомами емоційного вигоряння: почуття безсилля, спустошеності та безпорадності; байдужість і відсутність емпатії; втрата сенсу діяльності та бажання докладати зусилля для вирішення проблеми; дистанціювання від дитини, втрата інтересу до ігор з нею; цинічне ставлення до людей, холодна жорстокість, прогресуючий песимізм; психосоматичні захворювання, порушення сну, запаморочення, головний біль, проблеми з вагою [4, с. 32].

Для дітей, які мають вроджені чи набуті психофізичні порушення, емоційно-психологічне спілкування з батьками відіграє важливу роль у формуванні їхньої самооцінки, світосприйняття, поведінки, почуття соціальної включеності. Саме тому чинники стресостійкості як передумови розвитку і подолання стресу обрані об'єктом нашого наукового дослідження. Вважаємо, вони ще недостатньо вивчені як з причини складності подібних досліджень через психологічні бар'єри сімей, так і з причини кожного індивідуального випадку, ступеню тяжкості порушення, якості дитячо-батьківських відносин і об'єктивних можливостей доступу до психологічного супроводу [2; 3].

Процедура експерименту передбачала кілька етапів, один з яких – пілотне дослідження, спрямоване на перевірку попередньо означених факторів стресостійкості батьків дітей з психофізичними порушеннями. На цьому етапі ми намагалися встановити, чи є залежність між стресостійкістю батьків та:

- типом психофізичного порушення дитини;
- ступенем складності порушення психофізичного розвитку дитини;
- статтю дитини;
- соціальним статусом батьків (заміжні, розлучені).

У емпіричному дослідженні взяли участь 203 особи, які виховують хоча б одну дитину з психофізичними порушеннями вродженого чи набутого характеру, різного типу (інтелектуальні порушення, аутистичні розлади, сенсорні порушення, порушення опорно-рухового апарату) та ступеню складності (легкий, середній, тяжкий).

Ключовими емпіричними методами, окрім бесіди і спостереження, стали анкетування (за авторською анкетною) та стандартизовані психологічні тести, опитувальники, а аналіз отриманих даних проводився за допомогою методів математичної статистики – критерій t-Ст'юдента та критерій U Манна Уїтні.

Нижче наводимо результати пілотного дослідження, отримані за допомогою трьох методик («Тест на визначення стресостійкості особистості» (Н. В. Кіршева, Н. В. Рябчикова); Шкала психологічного стресу PSM-25; методика «Оцінка нервово-психічної напруги» Т. Немчин), спрямованих на визначення рівня стресостійкості, стресу та напруги, з орієнтацією аналізу на кілька із вказаних вище факторів, а саме – соціальний статус батьків матерів та стать дитини.

Таблиця 1. Порівняння середніх показників стресостійкості, PSM та напруги, отриманих на вибірці жінок, що виховують хлопців (t-Ст'юдент)

	Заміжні жінки n=109	Розлучені жінки n=35	t	Sig.(2-tailed)
Стресостійкість	35,55±3,295	35,51±4,661	0,051	0,960
PSM	94,02±24,11	99,71±33,80	1,096	0,275
Напруга	478,03±15,924	47,71±15,67	0,102	0,919

Таблиця 2

Порівняння середніх показників стресостійкості, PSM та напруги, отриманих на вибірці жінок, що виховують дівчат (U Манна Уїтні)

	Сума рангів заміжні жінки n=44	Сума рангів розлучені жінки n=15	U	Sig. (2-tailed)
Стресостійкість	1432	338	218,0*	0,05
PSM	1409	361	241,0	0,121
Напруга	1499	271	151,0**	0,002

Примітка: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$.

Таблиця 3

Середні показники стресостійкості, PSM та напруги, отримані на вибірці жінок, що виховують хлопців, і на вибірці жінок, що виховують дівчат (t-Ст'юдент)

	Жінки з хлопцями	Жінки з дівчатами	t	Sig. (2-tailed)
n=144				
n=59				
Стресостійкість	35,54±3,66	36,19±4,14	1,097	0,274
PSM	95,40±26,77	97,00±31,80	0,365	0,716
Напруга	47,95±15,81	48,64±13,77	0,294	0,769

Примітка: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$.

Отже, представлені дані дозволяють зробити висновок про наявність відмінностей у показниках за трьома методиками серед мам з різним соціальним статусом, що виховують дівчат. Однак, це вдалося встановити лише за допомогою непараметричного критерію U Манна Уїтні, оскільки розподіл груп за кількістю заміжних і розлучених мам виявився нерівномірним, особливо серед тих, які виховують дівчат (n=44 і n=15), що вважається недостатнім для коректного проведення більш глибокого та інформативного аналізу – дисперсійного. З огляду на це, ми все ж відкинули гіпотезу щодо можливого впливу сімейного статусу та статі дитини з порушеннями психофізичного розвитку на стресостійкість батьків (мам), так само як і роль ступеню складності хвороби, оскільки більша частина опитаних респондентів вказала середній ступінь прояву порушень у своїх дітей. Враховуючи зазначене, ми активно продовжили аналізувати отримані, звернувши увагу на фактор типу порушення психофізичного розвитку дитини як найбільш вірогідний.

ЛІТЕРАТУРА

5. Зайченко І. Педагогіка. Навчальний посібник. Київ : Освіта України, 2009. 620 с.
6. Кононова М. М., Кучма Т. В. Теоретична модель чинників особистісної стресостійкості батьків дітей із психофізичними порушеннями. Габітус. 2022. № 33. С. 97-101.
7. Кучма Т. В., Кононова М. М. Особливості психоемоційного стану батьків дітей з психофізичними порушеннями. Міжнародна науково-практична конференція «Традиції та новації у сфері педагогіки та психології» – Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського.
8. Шевчук В. В. Емоційні переживання батьків дітей із комплексними порушеннями розвитку. Збірник наукових праць ЛОГОС, 2021. С. 31-32. <https://doi.org/10.36074/logos-01.10.2021.v2.11>

ФЕНОМЕН ЖИТТЄВОГО ПРОСТОРУ ОСОБИСТОСТІ

Кушнір Л. Г.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
larisavitaliy2012@ukr.net*

В епоху глибинних соціально-економічних перетворень суспільства особливої гостроти набувають проблеми життєвого саморозвитку окремої особистості. У такі історичні періоди окрема особистість залишається ніби покинутою і забутою суспільними інституціями, тому проблема життєвого самовизначення, проектування власного життєвого шляху в багатьох випадках є проблемою виживання людини. Нестабільна економічна і соціально-політична ситуація в сучасному українському суспільстві, швидкоплинні умови життя кожної людини, різноманіття ідеологічних установок, плюралізм думок, політичних пристрастей вимагають від неї постійного самовизначення. Втрата життєвих орієнтирів є надзвичайно важкою психологічною проблемою, яка потребує від психолога глибокого розуміння механізмів формування життєвої перспективи людини, її ціннісних орієнтацій, розуміння власного життєвого шляху і проблем, що на ньому виникають. Життєвий шлях особистості не можна розглядати тільки як біологічне дозрівання й розвиток, з іншої сторони – це не тільки соціально-історичний процес, процес соціалізації особистості. Це унікальна, своєрідна драма буття особистості, кожен акт якої – результат зіткнення безлічі індивідуально-неповторних характерів і життєвих обставин, соціальних і природних умов існування. Для розуміння людини як суб'єкта власної життєтворчості важливим є розуміння взаємозв'язків і взаємовпливів людини, її внутрішнього світу та оточуючого середовища.